ภาษาเขมรในกระแสการเปลี่ยนแปลง : การเรียนการสอนและหลักสูตรการศึกษาภาษาเขมรในระดับอุดมศึกษา[1]

Recognizing Khmer in Today's Changing World:Khmer Pedagogy and Curriculum in Tertiary Education

ดร. ศานติ ภักดีคำ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินหลักสูตรภาษาเขมร ที่เปิดการเรียนการสอนในสถาบันระดับอุดมศึกษาของไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2552 – 2553 โดยสำรวจรวบรวมหลักสูตรที่เปิดสอนและใช้การประเมินหลักสูตรในด้านบริบท คือ ความมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตร และเนื้อหารายวิชา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยประชาชนทั่วไปจำนวน 50 คน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาเขมรจำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้หาค่าเฉลี่ย ผลการประเมินหลักสูตรภาษาเขมรสามารถสรุปได้ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนความคิดเห็นทั่วไปที่มีต่อภาษาเขมรพบว่า การเรียนภาษาเขมรในปัจจุบันมีความจำเป็นอยู่ในระดับน้อย วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนความคิดเห็นที่มีต่อรายวิชาในหลักสูตรภาษาเขมร พบว่า มีผู้ให้ความสำคัญกับด้านการใช้ภาษาเขมรอยู่ในระดับปานกลาง ผลจากการสำรวจแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำมาพัฒนาร่างหลักสูตรภาษาเขมรเพื่อการสื่อสารเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคมไทยในปัจจุบัน

คำสำคัญ หลักสูตรภาษาเขมร ภาษาเขมร

Abstract

The purpose of this study is to evaluate the Khmer language curriculum in Thailand University during 2009-2010. The evaluation included context evaluation which assessed the objectives and the structure of the curriculum as well as the subject content. The sample of the study was made up of two groups: 50

---

[1]งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย จากงบประมาณเงินรายได้ประจำปี พ.ศ. 2552 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

general people and 50 Khmer users. The research used a questionnaire as an instrument for data collection. The statistics were mean and standard deviation. The findings revealed that the participants perceived the significance of the study of Khmer to a low degree. With regard to the courses offered in the curriculum, the participants viewed the importance of Khmer usage to a moderate degree. The findings administered from the questionnaire have been used as a guideline in developing the Khmer language for communication curriculum in order to fit the needs of current Thai society.

Keywords *Curriculum, Khmer language*

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

แม้ว่าราชอาณาจักรไทยและราชอาณาจักรกัมพูชาจะมีความสัมพันธ์ยาวนาน ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม แต่เป็นที่น่าเสียดายที่การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมเขมรกลับมีไม่มากเท่าที่ควร ทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้านทั้งสองให้เกิดขึ้นได้ถึงระดับประชาชนต่อประชาชน ความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของกันและกันนำมาสู่เหตุการณ์รุนแรงจนเกิดการเผาสถานเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงพนมเปญ เมื่อ พ.ศ. 2546 รวมทั้งเกิดกรณีปัญหาความขัดแย้งอันเนื่องมาจากปราสาทเขาพระวิหารในปี พ.ศ. 2551 แสดงให้เห็นถึงจุดวิกฤตของความสัมพันธ์ อันแสดงออกถึงความขัดแย้งและไม่เข้าใจกันระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงได้สนับสนุนให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศทั้งสองให้ดียิ่งขึ้น อันเป็นความสำคัญอย่างยิ่งยวดและเร่งด่วน ดังจะเห็นได้จากการสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาเปิดการเรียนการสอนภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน ภาษาเขมรเป็นภาษาหนึ่งที่ถือเป็นสาขาภาษาขาดแคลน และกำหนดในนโยบาย 4 ปี ในนโยบายข้อที่ 2.5 นโยบายต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในนโยบายข้อที่ 2.5.1 ส่งเสริมและพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน โดยส่งเสริมความร่วมมือทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาชน และสื่อมวลชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีและความใกล้ชิดระหว่างกัน อันจะนำไปสู่การขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การส่งเสริมการท่องเที่ยว การขยายการคมนาคมขนส่ง และความร่วมมือด้านอื่นๆ ภายใต้กรอบความร่วมมืออนุภูมิภาค เช่น ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) แผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจด้านพัฒนาการการเรียนการสอนและความเปลี่ยนแปลงของความต้องการในการใช้ภาษาเขมรของสังคมไทยปัจจุบัน อันจะสามารถนำไปสู่การปรับทิศทางและหลักสูตรการศึกษาภาษาเขมร จึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนผู้วิจัยจึงเลือกนำประเด็นนี้มาศึกษาวิจัยเพื่อให้การเรียนการสอนภาษาเขมรในปัจจุบัน

เหมาะสมสอดคล้องกับประโยชน์ต่อสังคมไทยอย่างแท้จริง อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยและชาวกัมพูชา อันเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชาต่อไป

วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการเรียนการสอนและหลักสูตรภาษาเขมรในสถาบันอุดมศึกษา

เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนงานวิจัย

ยุทธศาสตร์การสร้างศักยภาพและความสามารถเพื่อการพัฒนาทางสังคมในด้านการพัฒนาขีดสมรรถนะและศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เรื่องการพัฒนาประสิทธิภาพและการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐและภาคเอกชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนการสอนและหลักสูตรภาษาเขมรในสถาบันอุดมศึกษา
2. นำมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร รวมทั้งวางแผนการจัดการเรียนการสอนสาขาภาษาเขมร ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
3. พิมพ์เผยแพร่ในวารสาร

แผนการบริหารแผนงานวิจัยและแผนการดำเนินงาน

การบริหารงานวิจัยของแผนงานวิจัยนี้ที่สำคัญได้แก่

1. การบริหารจัดการกลุ่มผู้ช่วยวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพราะเป็นกลุ่มบุคลากรที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล
2. การประยุกต์ทฤษฎีทางศึกษาศาสตร์ และภาษาเขมร เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตร

ขอบเขตของการวิจัย

1. หลักสูตรที่นำมาใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้เป็นหลักสูตรภาษาเขมรในระดับปริญญาตรี ทั้งที่เป็นหลักสูตรวิชาเอก วิชาโท และรายวิชาเลือกเสรีในหลักสูตรวิชาภาษาไทย ที่เปิดการสอนในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศไทยก่อนหน้าปี พ.ศ. 2552 เท่านั้น
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มี 2 กลุ่ม คือ

2.1 ประชาชนทั่วไป เก็บข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามจากประชาชนทั่วไป ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากการแจกแบบสอบถามจากบุคคลทั่วไปบริเวณด้านหน้ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถนนอโศกมนตรี และถนนสุขุมวิท จำนวน 50 คน

2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือมีการใช้ภาษาเขมรในการปฏิบัติงาน ได้แก่ หน่วยงานราชการ เช่น กระทรวงการต่างประเทศ ราชบัณฑิตสถาน และบริษัทเอกชนที่มีการติดต่อกับประเทศกัมพูชาจำนวน 50 คน

3. ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรภาษาเขมรภายในและภายนอกจำนวน 5 คน

4. การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม รวมทั้งร่างหลักสูตรภาษาเขมรที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยเรื่องนี้ เน้นเฉพาะโครงสร้างและเนื้อหารายวิชาที่เกี่ยวข้องกับสาขาภาษาเขมรเท่านั้น เนื่องจากรายวิชาพื้นฐานและจำนวนหน่วยกิตอาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามการกำหนดของมหาวิทยาลัย

ขั้นตอนการทำวิจัย

1. สำรวจหลักสูตรภาษาเขมรในสถาบันอุดมศึกษา
2. เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม
3. วิเคราะห์พัฒนาหลักสูตรภาษาเขมร
4. ผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์หลักสูตร
5. สรุปและเสนอรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

การเรียนการสอนภาษาเขมรในสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย มีการเรียนการสอนมาเป็นเวลานานแล้ว แต่เป็นรายวิชาที่แทรกอยู่ในหลักสูตรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักสูตรวิชาเอกภาษาไทยในระดับปริญญาตรีมักมีรายวิชาภาษาเขมรที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทย เช่น หลักสูตรวิชาเอกสาขาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ หรือรายวิชาภาษาเขมรเบื้องต้น ที่เปิดสอนในคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นต้น แต่ไม่ได้มีหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับภาษาเขมรโดยตรง

อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน (พ.ศ. 2552 – 2553) เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขยายหลักสูตรเกี่ยวกับภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งจึงได้มีการจัดทำหลักสูตรภาษาเขมรโดยตรงขึ้น เพื่อพัฒนาบุคคลากรของชาติให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาเขมร สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งภาครัฐและเอกชน

หลักสูตรระดับดุษฎีบัณฑิตภาษาเขมรในปัจจุบันมีจำนวน 2 หลักสูตร หลักสูตรระดับมหาบัณฑิตมีจำนวน 2 หลักสูตร หลักสูตรรับปริญญาบัณฑิตมีจำนวน 4 หลักสูตร หลักสูตรเหล่านี้ต่างมีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันคือ เพื่อพัฒนาบุคลากรของชาติให้มีความรู้ความสามารถด้านภาษาเขมร เพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารเป็นหลัก และเพื่อการศึกษาวิจัย รวมทั้งในด้านการเรียนการสอนภาษาเขมรด้วย

นอกจากหลักสูตรภาษาเขมรโดยตรงแล้ว ยังมีรายวิชาภาษาเขมรที่เป็นรายวิชาบังคับและวิชาเลือกในหลักสูตรอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องด้วย หลักสูตรเหล่านี้จะให้ความสำคัญกับการศึกษาภาษาเขมรไม่มากนัก จำนวนรายวิชาและจำนวนหน่วยกิตมีไม่มากนักเช่นกัน ยกเว้นหลักสูตรโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีการกำหนดให้เลือกเรียนภาษาเขมรถึง 18 หน่วยกิต ซึ่งเทียบเท่ากับหมวดวิชาโท

ส่วนหลักสูตรอื่นๆ ที่มีการเรียนการสอนภาษาเขมรได้แก่ หลักสูตรวิชาเอกภาษาไทยในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ซึ่งมีรายวิชาอยู่ 2 ลักษณะ คือ รายวิชาที่เกี่ยวกับภาษาเขมรในภาษาไทย เช่นรายวิชาภาษาเขมรที่สัมพันธ์กับภาษาไทย ของสาขาวิชาเอกภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น และรายวิชาภาษาเขมรเบื้องต้น เช่น รายวิชาภาษาเขมร 1 – 2 ของสาขาวิชาเอกภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ในระหว่าง พ.ศ. 2552 – 2553 หลักสูตรสาขาภาษาเขมรที่เปิดการเรียนการสอนใน สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยมีหลายหลักสูตร ทั้งหลักสูตรภาษาเขมรโดยตรง และหลักสูตรอื่นที่มี รายวิชาภาษาเขมรเป็นรายวิชาบังคับและรายวิชาเลือก เพื่อให้ผู้เรียนหลักสูตรดังกล่าวมีความรู้ในด้านภาษาเขมร เพื่อนำมาใช้ในการติดต่อสื่อสารและเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิจัยในหลักสูตรนั้นได้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาวะการขาดแคลนบุคลากรชาวไทยที่มีความรู้ความสามารถในการติดต่อสื่อสาร ภาษาเขมรเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา ด้วยเหตุนี้รายวิชาต่างๆ ที่เปิดสอนใน หลักสูตรเหล่านี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาในด้านการใช้ภาษาเขมรเพื่อการสื่อสารเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีการเน้นการ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศกัมพูชาในด้านต่างๆ อีกด้วย ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของ หลักสูตร

นอกจากการรวบรวมหลักสูตรภาษาเขมรดังกล่าวแล้วในการวิจัยครั้งนี้ ยังมีการใช้เครื่องมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามแบบประมาณค่า (Rating Scale) โดยเป็นการสอบถามในด้านบริบท ได้แก่ ความมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาวิชา

การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม รวมทั้งร่างหลักสูตรภาษาเขมรที่พัฒนาขึ้นในงานวิจัยเรื่อง นี้ เน้นเฉพาะโครงสร้างและเนื้อหารายวิชาที่เกี่ยวข้องกับสาขาภาษาเขมรเท่านั้น เนื่องจากรายวิชาพื้นฐานและ จำนวนหน่วยกิตอาจมีการปรับเปลี่ยนไปตามการกำหนดของมหาวิทยาลัย

แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อภาษาเขมรของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาความคิดเห็น ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อภาษาเขมรโดยจำแนกตามเพศ สถานะ หน่วยงาน และรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ได้ผลการวิเคราะห์ ดังนี้

วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ คิดเป็นร้อยละ นำเสนอในรูปตาราง ประกอบความเรียงโดยจำแนกตามเพศ สถานะ หน่วยงาน และรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนความคิดเห็นทั่วไปที่มีต่อภาษาเขมรพบว่า การเรียนภาษาเขมรใน ปัจจุบันมีความจำเป็นอยู่ในระดับน้อย ภาษาเขมรสามารถนำไปใช้ในการทำงานหรือการศึกษาต่ออยู่ในระดับน้อย ที่สุด การศึกษาภาษาเขมรเป็นประโยชน์ในการทำงานอยู่ในระดับน้อย การศึกษาภาษาเขมรเป็นประโยชน์ในการ ศึกษาต่ออยู่ในระดับน้อย การศึกษาภาษาเขมรเป็นประโยชน์ในการเจริญสัมพันธ์ไมตรีของไทยและกัมพูชาอยู่ใน ระดับมากที่สุด มหาวิทยาลัยในประเทศไทยควรเปิดการสอนด้านภาษาเขมรอยู่ในระดับน้อย ประเทศไทยมีความ จำเป็นในการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับภาษาเขมรอยู่ในระดับน้อย คนไทยควรสามารถสื่อสารภาษาเขมรได้อยู่ใน

ระดับน้อย ประเทศกัมพูชาเป็นประเทศที่น่าลงทุนในด้านต่างๆ เช่น การท่องเที่ยว เศรษฐกิจ ฯลฯ อยู่ในระดับน้อย ภาษาเขมรมีความสำคัญต่อคนไทยในอนาคตอยู่ในระดับน้อย

วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนความคิดเห็นที่มีต่อภาษาเขมรใน 5 ด้าน พบว่า มีผู้ให้ความสำคัญกับด้านทักษะทางภาษาเขมรอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีผู้ให้ความสำคัญกับด้านความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศกัมพูชาอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีผู้ให้ความสำคัญกับด้านภาษาศาสตร์อยู่ในระดับน้อยที่สุด มีผู้ให้ความสำคัญกับด้านวรรณกรรมเขมรอยู่ในระดับน้อยที่สุด และมีผู้ให้ความสำคัญกับด้านการใช้ภาษาเขมรอยู่ในระดับปานกลาง

อย่างไรก็ตาม จากการสอบถามความคิดเห็น หรือ ข้อเสนอแนะอื่นๆ พบว่า การที่สถาบันการศึกษาของไทยจะเปิดการสอนภาษาต่างประเทศเพิ่ม โดยเฉพาะภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ภาษาเขมร, พม่า, เวียดนาม เป็นเรื่องที่น่าสนับสนุน เพราะในปี 2558 จะมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน คนไทยควรสามารถสื่อสารภาษาต่างๆ เหล่านี้ได้เพื่อเป็นทางเลือกและสร้างความแตกต่างเพื่อโอกาสที่ดีกว่า ซึ่งความจริงค่อนข้างจะล่าช้าไม่ทันต่อสถานการณ์ แต่ดีกว่าไม่มีการเตรียมพร้อม การเปิดสอนสาขาวิชาภาษาเขมรในมหาวิทยาลัยไทย (นอกเหนือจากสถาบันการศึกษาที่ตั้งอยู่ใกล้ชายแดนกัมพูชาจะบรรจุไว้ในการเรียนการสอนอยู่แล้ว) เป็นแนวความคิดที่น่าสนับสนุน ควรบรรจุไว้เป็นทางเลือกให้นักเรียน นิสิตนักศึกษาได้เรียนรู้และศึกษากันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะผู้เรียนหรือศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องกันอย่างมากเช่น สาขาภาษาไทย วรรณคดีไทย การสอนภาษาไทย เป็นต้น และควรส่งเสริมให้นักศึกษาที่จะจบมาเป็นนักวิชาการภาษาไทยได้เรียนภาษาเขมรทุกคน

ผลจากการสำรวจหลักสูตรภาษาเขมรที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษา ใน พ.ศ. ๒๕๕๒ และแบบสอบถาม พบว่าส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรที่เน้นการศึกษาด้านการใช้ภาษาเขมรเพื่อการสื่อสารเป็นหลัก และมีการเน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศกัมพูชาในด้านต่างๆ แต่ยังขาดการให้ความสำคัญในด้านการแปลและล่ามภาษาเขมร ผู้วิจัยจึงนำมาพัฒนาร่างหลักสูตรภาษาเขมรเพื่อการสื่อสารโดยเพิ่มเติมในรายวิชาต่างๆ เหล่านี้ให้มากขึ้น และได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ดังสามารถสรุปผลจากการประเมินได้ว่า เนื้อหาสาระของหลักสูตรตอบสนองความต้องการของสังคมได้เป็นอย่างดี คำอธิบายรายวิชาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร แผนพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรสามารถกำหนดในภายหลังได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการประเมินหลักสูตร ภายหลังจากมีการเรียนการสอนจริง ในด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ เพื่อศึกษาความเหมาะสมของหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมต่อไป

2. ควรมีการประเมินและพัฒนาหลักสูตรภาษาประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนภาษาอื่นๆ เช่น ภาษาลาว ภาษาพม่า ภาษาเวียดนาม ฯลฯ เพื่อพัฒนาบุคลากรไทยให้มีความสามารถในการใช้ภาษาของอาเซียน เพื่อตอบสนองประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

บรรณานุกรม

กรมสามัญศึกษา. (2517). **บนเส้นทางการแสวงหาโฉมหน้าใหม่ของการศึกษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: กรมฯ.

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ. (2524). **แนวการใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521.** กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองศิลป์การพิมพ์.

_____. (2532). **การวิเคราะห์กระบวนการหลักสูตร หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

จรูญ คูณมี. (2520). **นวกรรมทางการศึกษา.** กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์.

ทบวงมหาวิทยาลัย. (2530). **บทบาทและสัมฤทธิผลของสถาบันอุดมศึกษาของไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. (2527). **จุดหมายสำหรับการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร: แนวคิดและแนวปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

_____. (2529). **การพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

ธำรง บัวศรี. (2504). **ทฤษฎีหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์.

_____. (2532). **ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

บัณฑิตยุคใหม่ตามความต้องการของตลาดแรงงานในยุค NIC's NAC's และ NAIC's: นานาทัศนะ. (ม.ป.ป.). ใน สรุปการสัมมนาของคณาจารย์ทางบริหารธุรกิจระดับอุดมศึกษาประจำปี 2532. อัดสำเนา.

บุญชม ศรีสะอาด. (2528). **พัฒนาหลักสูตรและการสอน.** ม.ป.ท. อัดสำเนา.

บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). **การพัฒนาหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ. (2530). **รายงานการวิจัยบทบาทและสัมฤทธิผลของสถาบันอุดมศึกษาของไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.** กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.

พจน์ สะเพียรชัย. (2525). **การประเมินผลการศึกษา.** ใน เอกสารการอบรมวิจัยปฏิบัติการครั้งที่ 6 เรื่องการประเมินหลักสูตร. กรุงเทพฯ: กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2524). **หลักและวิธีการสอนระดับอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ล้วน สายยศ; และ อังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

วัญญา วิศาลาภรณ์. (2540). **การวิจัยทางการศึกษา: หลักการและแนวทางการปฏิบัติการ.** กรุงเทพฯ: ต้นอ้อแกรมมี่.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2518). **หลักสูตรอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2523). **พัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่.** กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.

_____. (2527). **กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนภาคปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

_____. (2534, มกราคม). **การพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร.** ข่าวสารกองบริการการศึกษา. 2(7): 13-24.

สงัด อุทรานันท์. (2527). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: วงเดือนการพิมพ์.

_____. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.

สมบูรณ์ ศาลยาชีวัน. (2526). **จิตวิทยาเพื่อการศึกษาผู้ใหญ่.** เชียงใหม่: ลานนา.

สันต์ ธรรมบำรุง. (2527). **หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร.** กรุงเทพฯ: ภาคพัฒนาตำราและเอกสารกรมการฝึกหัดครู.

สิริพร บุญญานันต์. (2529, กันยายน). **การวิจัยหลักสูตร.** วารสารวิธีวิจัย. 5: 5-17

สุมิตร คุณานุกร. (2518). **หลักสูตรและการสอน.** กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์.

อุทุมพร จามรมาน. (2528, เมษายน – พฤษภาคม). **โมเดลทางการศึกษา.** ข่าวสารวิจัยทางการศึกษา. 8(4): 12-14.

Beauchamp, G. A. (1981). **Curriculum Theory.** 4th ed. Itasca, Ill: F.E. Peacock.

Lewy, A., editor. (1977). **Handbook of Curriculum Education.** Paris: Unesco.

Scriven, M. (1967). **The Methodology of Evaluation.** In **Perspective of Curriculum Evaluation.** Chicaco: McNally Rand McNally & Company.

Taba, H. (1962). **Curriculum Development: Theory and Practice.** New York: Harcout, Brace and World.

Tayler, F. J. (1963, April-May). An Appraisal of Selected Aspects of the Master of Teaching Degree Program at a Teaching Educational Institution. **Dissertation Abstracts International.** 23(10): 3806-A.